УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

На седници Политиколошког одељења, одржаној 29. септембра 2026. године, констатовано је да је кандидат Ненад Спасојевић завршио са израдом докторске дисертације под насловом „*Експлораторно секвенцијални модел мешовитих метода код партиципације грађана у процени загађења ваздуха у Републици Србији*". На основу одлуке Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 15. октобра 2026. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације у следећем саставу: проф. др Саша Мијалковић, редовни професор, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, проф. др Срђан Благојевић, редовни професор, Универзитет одбране, Војна академија; научни сарадник, Универзитет одбране, Институт за стратегијска истраживања, проф. др Веран Станчетић, ванредни професор, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, др Марко Вујић, доцент, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука и др Петар Матић, научни сарадник, Институт за политичке студије, Београд.

Након детаљног читања докторске дисертације и донете оцене од стране свих чланова, комисија подноси Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду следећи:

РЕФЕРАТ О ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Основни подаци о кандидату

Ненад Спасојевић је рођен 27. јануара 1996. године у Краљеву, Република Србија. Дипломирао је на Факултету политичких наука Универзитета у Београду 2019. године, на смеру међународна политика. Мастер академске студије модул Еколошка политика уписао је на истом факултету и завршио 2020. године са просечном оценом 10,00, одбранивши мастер рад под називом „Аерозагађење у Републици Србији као последица енергетске ефикасности" у септембру 2020. године са највишом оценом. Докторске академске студије на смеру политикологија уписао је академске 2020/21 године.

У периоду од академске 2019/20 до 2024/25 године, а на основу одлука Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду био је ангажован као

сарадник у настави/демонстратор на предметима на основним академским студијама: Основи методологије политичких наука, Методологија политичких наука са статистиком, Анализа политичких процеса и Методологија политичких наука.

Од 2021. године ангажован је у Институту за политичке студије – ИПС, у периоду од 2021–2023. године као истраживач–приправник, а потом и у звању истраживач–сарадник од 2023. године. У Институту за политичке студије члан је Центра за политичку антропологију и психологију. Такође, био је ангажован као секретар научног часописа Политичка ревија, а тренутно је секретар у часопису Политика националне безбедности.

У периоду 2020–2025. године учествовао је на већем броју националних и међународних научних конференција, а објавио је самостално или у коауторству двадесет научних радова. Један је од покретача и чланова организационог одбора националне научне конференције намењене младим истраживачима „Перспективе политичких наука у савременом друштву".

Објављени радови кандидата

Списак објављених радова у научним часописима националног и међународног значаја као и у тематским зборницима:

1. Јевтић, Милош, и Спасојевић, Ненад, „Еколошки дискурс медија у Србији", *Политичка ревија* 87 (1), 2026, стр. 75–108.
2. Спасојевић, Ненад, и Матијевић, Андреа, „Кључни изазови економија Западног Балкана у финансирању одрживог развоја", У *Перспективе политичких наука у савременом друштву III*, Милица Стојчић, Саво Симић (ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2025, стр. 347–373.
3. Спасојевић, Ненад, Шабановић, Ана, и Филиповић, Лазар, „Развој система јавних чесми на територији града Београда као одговор на адаптацију на топлотне таласе", *Политичка ревија* 83 (1), 2025, стр. 254–276.
4. Матијевић, Андреа, и Спасојевић, Ненад, „Политичке науке на раскршћу? Изазови и перспективе научно-истраживачког рада", У *Перспективе политичких наука у савременом друштву II*, Ненад Спасојевић и Андреа Матијевић (ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2024, стр. 13–45.

5. Спасојевић, Ненад, и Матијевић, Андреа, „Лик и дело Арчибалда Рајса у очима студената Универзитета у Београду", У *Арчибалд Рајс: живот, реч, наслеђе*, Андријана Лазаревић и Душан Радујко (ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2023, стр. 79–108.

6. Симић, Саво, и Спасојевић, Ненад, „Зелени у политичком животу Републике Србије: од номиналног преко маргиналног ка изборном актеру", у *Перспективе политичких наука у савременом друштву*, Андреа Матијевић и Ненад Спасојевић (ур.), Институт за политичке студије, 2023, стр. 137–162.

7. Marković, Jana, and Spasojević, Nenad, "Migration caused climate change during the COVID–19 pandemic", In *5th International Academic Conference on Human Security – Innovation, Research, and Knowledge in the (Re)Configuration of Human Security*, ed. Nenad Stekić & Svetlana Stanarević, Faculty of Security Studies, University of Belgrade and Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2022, pp. 195–214.

8. Спасојевић, Ненад, „Улога Агенције за енергетику Републике Србије у регулацији енергије из обновљивих извора – студија случаја Чибук 1", *Администрација и јавне политике*, 17 (1), 2023, стр. 33–56.

9. Arežina, Vera, i Spasojević, Nenad, „Ekološki problemi kao savremeni izazov urbanih sredina – studija slučaja grad Beograd", U *Urbana bezbednost i urbani razvoj, UBUR*, Svetlana Stanarević i Aleksandra Đukić (ur.), Beograd, 2022, str. 96–97.

10. Спасојевић, Ненад, „Зелене партије у Републици Србији – идеја без континуитета", У *Тридесет година од обнове вишестраначја у Србији: искуства и перспективе*, Никола Младеновић и Петар Матић (ур.), Београд, 2022, стр. 276–295.

11. Arezina, Vera, and Spasojevic, Nenad, "Environmental Security in the Balkan Region", In *Contemporary Issues in The Balkans, Middle East, Asia & Africa*, Nesrin Kenar (ed.), IJOPEC Publication, London, 2022, pp. 53–68.

12. Спасојевић, Ненад, „Ставови грађана о социјалним радницима у Републици Србији", *Социјална политика*, 57 (1), 2022, стр. 9–25.

13. Arežina, Vera, Spasojević, Nenad, and Milićević, Ivana, "Solving the problem of air pollution in Western Balkans by encouraging the use of electric vehicles", in *Proceedings of the 4th International Scientific Conference on Circular and Bioeconomy "CIBEK 2022"*, Ana Jurčić and Brankica Pažun (eds.), Belgrade, 2022, pp. 98–108.

14. Спасојевић, Ненад, „Примена квалитативних и квантитативних истраживачких метода у испитивању јавног мњења о проблему аерозагађења у Републици Србији", *Политичка ревија* 72 (2), 2022, стр. 203–223.
15. Arežina, Vera, i Spasojević, Nenad, „Metode istraživanja radi unapređenja obrazovanja i informisanja o problemima životne sredine u Republici Srbiji", U *Ekologija i politika: Evropska unija i Srbija*, Marko M. Vujić (ur.), Centar za ekološku politiku i održivi razvoj i Fakultet političkih nauka Beograd, Beograd, 2022, str. 27–41.
16. Стојановић, Богдан, и Спасојевић, Ненад, „Безбедност воде као чинилац еколошке безбедности и елемент сукоба у региону Блиског истока и Северне Африке", *Међународна политика година* 1184 (1), 2022, стр. 7–32.
17. Arežina, Vera, Nenad Spasojević, and Peković, Aleksandar, "Misuse of personal data in public opinion polls – new examples in the form of Internet of Things devices and applications", In *International scientific conference "ARCHIBALD REISS DAYS"*, Nenad Koropanovski and others (eds.), University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade, 2021, pp. 343–352.
18. Спасојевић, Ненад, „Семантичко одређење и савремена употреба термина *policy*", *Култура полиса*, 45 (2), 2021, стр. 157–167.
19. Arežina, Vera, and Spasojević, Nenad, "Attitudes of the citizens of the Republic of Serbia about the COVID–19", in *Security crises in the 21st century and how to manage them? COVID–19 Health and safety aspects*, Elizabeta Ristanović, Krševan Antun Dujmović, and Marija Đorić (eds.), Belgrade, 2021, pp. 136–148.
20. Арежина, Вера, и Спасојевић, Ненад, „Истраживање о заступљености жена на значајним друштвеним положајима у Републици Србији", *Политичка ревија* 67 (1), 2021, стр. 65–82.
21. Spasojević, Nenad, „Aerozagađenje kao problem regiona Zapadnog Balkana i procene poboljšanja energetske saradnje", u *IV Međunarodna naučna konferencija „Regionalni razvoj i prekogranična saradnja"*, Bojan S. Đorđević (ur.), Srpska akademija nauka i umetnosti – ogranak u Nišu, Pirot, 2021, str. 969–980.
22. Arežina, Vera, and Spasojević, Nenad, "Assessing the Impact of Climate Change on Environmental Security", In *Socioeconomic and Environmental Aspects of Sustainable Development during the Fourth Industrial Revolution – Thematic Compendium International Scientific Forum "Danube – River of Cooperation"*, E. Stojic–Karanovic and K. Ristic (eds.), Belgrade, 2020, pp. 121–137.

Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација Ненада Спасојевића под насловом „Експлораторно секвенцијални модел мешовитих метода код партиципације грађана у процени загађења ваздуха у Републици Србији" припада научној области политичких наука, а уже посматрано научним областима: методологије политичких наука и еколошке безбедности.

Дисертација је написана у складу са правилницима и стандардима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука. Садржина дисертације представљена је на 263 стране у формату А4, док је текст писан ћириличним писмом фонтом *Times New Roman*, величине 12 типографских тачака у прореду 1. Од укупног броја страница основни текст и пратећи прилози у самом тексту чине 219 страница, а остатак чини коришћена литература, прилози и списак прилога, биографија аутора и обавезне изјаве. Саставни део дисертације су и пратећи елементи као што су: насловне странице, листа чланова Комисије, изјава захвалности, сажетак на српском и енглеском језиком са пратећим додацима, садржај, биографија аутора, као и обавезне изјаве о: ауторству; истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и коришћењу дисертације.

Дисертација је сачињена од увода, методолошког оквира, осам поглавља: 1. Квалитативне методе и примена у политичким наукама; 2. Квантитативне методе и примена у политичким наукама; 3. Мешовите методе и њихова методе и примена у политичким наукама; 4. Експлораторно секвенцијални модел као један од модела мешовитих метода; 5. Примена експлораторно секвенцијалног модела у истраживањима; 6. Загађење ваздуха као један од најозбиљнијих еколошких проблема у Републици Србији; 7. Партиципација грађана у решавању проблема у Републици Србији; и 8. Модел примене експлораторно секвенцијалног модела код партиципације грађана у решавању проблема загађења ваздуха у Републици Србији: представљање резултата истраживања, као и закључка.

Докторска дисертација кандидата Ненада Спасојевића представља потпуно заокружену научну, стручну и методолошку целину уз приказ оригиналних квалитативних и квантитативних истраживања и налаза. Кандидат је у изради дисертације користио бројне домаће и иностране научне изворе као што су: монографије, тематски зборници, научни радови из зборника и часописа и докторске дисертације. Такође, коришћене изворе су чинили међународна регулативна, законодавство Европске уније, стратешки, законодавни

и други правни акти Републике Србије, стручне публикације и извештаји цивилног сектора и других међународних институција, као и велики број интернет извора.

Предмет и циљеви дисертације

Предмет истраживања

Предмет истраживања конципиран је на експлораторно секвенцијалном моделу, који је један од основних модела мешовитих метода. Дисертација ће одговорити на бројна истраживачка питања, а која се пре свега тичу могућности и домета интеграције у процесу истраживања конципираног на експлораторно секвенцијалном моделу. То се односи на испитивање и проверу теоријских претпоставки које упућују на могућност интеграције различитих елемената квалитативне и квантитативне фазе у овом моделу. Примарни елементи који се интегришу у истраживању базираном на овом моделу су метазакључак из две одвојене фазе и креирање (нпр. инструмент) у међуфази. Међутим, питање интеграције на ова два места у истраживању неопходно је и потврдити, а узгред и проверити могућности у интеграцији и других елемената (истраживачких питања, узорковања, прикупљања, обраде и анализе података), у мери у којој је то експлораторно секвенцијалним моделом методолошки обухваћено. Као што је већ истакнуто, за разлику од истраживача у Србији, иностранa академска заједница, а посебно методолози који се баве мешовитим методама, препознали су постојање проблема када се говори о процесу интеграције. Међутим, и поред тога, не постоји довољан број научних радова који се бави дометима интеграција, што ствара простор и потребу за истраживањима и испитивањима овог веома важног методолошког питања. У конкретном примеру са експлораторно секвенцијалном моделу ситуација је идентична, те је зато неопходно испитати ширину и могућност интеграције две истраживачке фазе. Из угла ове дисертације то ће бити уједно и главни методолошки допринос истраживања.

Да би се поред проучавања постојеће научне грађе утврдило постојање могућности и колики су домети интеграције различитих елемената у експлораторно секвенцијалном моделу, неопходно је и практично проверити ове претпоставке. Сходно томе на претходно представљеном проблему загађења ваздуха и са њим повезаном партиципацијом грађана на локалном нивоу, као реперу проблема, биће истражени и емпиријски поткрепљени домети интеграције у овом моделу. Наведени еколошки проблем и сегмент мотивације и уверења

грађана да партиципирају, на основу карактеристика о чему је претходно већ било речи, одговара конкретном одабиру конципирања истраживања на експлораторно секвенцијалном моделу.

Циљеви истраживања

У докторској дисератацији, кандидат је кроз унапред планирана истраживања настојао да оствари следеће научне циљеве: научну дескрипцију и научну класификацију, са елементима научног објашњења и научног открића. Ови научни циљеви се издвајају у свеукупном сазнању до којег се дошло с обзиром да су омогућили истраживање од теоријског дела, до нових сазнања стечених емпиријским налазима и њиховим тумачењем, које ће имати шири значај за науку.

Научна дескрипција тј. опис појмова уједно представља и најнижи ниво научног сазнања. Овај циљ је важан за предочавање термина који су коришћени, затим процеса и појава, али и примене различитих теоријских и практичних сазнања различитих аутора о теми дисертације. Такође, указано је на постојање одређених појава и процеса, као и на бројна научно недовршена мишљења, што је имало основу за даље разумевање научних и друштвених циљева.

Научна класификација је примењена вишечланом деобом појмова из домена методологије и методолошких приступа са једне и одређених сегмената проблема квалитета ваздуха са друге стране. Из угла дисертације, то се односи на бројна схватања методолошких приступа, као и примене многобројних метода у зависности од приступа. Веома важна у научном доприносу је анализа научне грађе како би се указало на теоријски значај који има примена експлораторно секвенцијалног модела. На правцу разматрања теоријских сазнања омогућено је разумевање различитих гледишта аутора када су у питању предлози и досадашња практична примена експлораторно секвенцијалног модела. Такође, успостављање нових класификација представља остваривање циља научне класификације и пружа допуну и ширење постојећег научног сазнања. Остваривањем циљева научне дескрипције и научне класификације, отворен је простор за пружање додатног научног доприноса истраживања, који ће се огледати у остваривању виших научних циљева односно научног објашњења и научног открића.

Научно објашњење у овој дисертацији је двоструко. Примарно, оно указује на то да квалитативни и квантитативни методолошки приступи имају значај у истраживању јавног мњења у различитим друштвеним областима. Надаље, научно објашњење огледа се у томе како кроз примену експлоратнорно секвенцијалног модела можемо добити далеко плодоноснија сазнања у теми на којој ће овај модел бити анализиран. То се посебно узима у обзир ако се зна да је проблем загађења ваздуха, а са њим повезана и партиципација грађана у решавању проблема новије природе. Примена овог модела, иако учестала у друштвеним наукама, наилази на честе пропусте, посебно у завршним фазама када се изводе закључци квалитативне и квантитативне фазе. Такође, примена експлораторно секвенцијалног модела има шири контекст примене. Употреба овог модела пружа допринос у развоју методолошких елемената као што су потврђивање или развој теорија, или пак креирање нових инструмената за квантитативну фазу. Путем овог научног објашњења даје се и шири значај примене експланаторно секвенцијалног модела, јер се сродна методологија може примењивати и на истраживања других друштвених, економских и политичких елемената као и еколошких проблема, те се на тај начин отвара простор како за нова научна истраживања и сазнања, тако и за даљи развој овог модела. Докторска дисертација, такође, пружа и научну експликацију у домену загађења ваздуха и то пре свега разлоге, зашто је у Србији тек у последњих неколико година дошло до развоја интересовања и већег степена партиципације грађана, али и политичких актера у решавању проблема загађења ваздуха. Развој информисања и свести код јавности посматран је из перспективе десетогодишње анализе стања која је условила постепени раст партиципације код дела грађана у Србији.

Научно откриће се заснива на новим научним сазнањима поткрепљеним емпиријским налазима истраживачког рада. Као највиши ниво научног циља, ова дисертација пружа научно откриће које представља степен могућности и домет интеграције различитих сегмената двеју фаза у истраживању базираном на експлораторно секвенцијалном моделу. Посебне тачке утврђивања интеграције су међуфаза и метазакључак интегрисан на основу добијених закључака из квалитативне и квантитативне фазе истраживања. Две фазе истраживања, квалитативна и квантитативна, одвојене су у погледу редоследа спровођења, али и истовремено веома зависне једна од друге. Концептуализација фаза истраживања, прикупљања, обраде података и на крају извођење закључака, али и међуфаза у којој се развија квантитативни инструмент, представљају

сложен методолошки процес који је прецизно спроведен уз поседовање практичних знања. Партиципација грађана, као широко посматран процес представља репер на основу којег је, овај недовољно истражен методолошки концепт у пракси, анализиран и практично представљен. Степен партиципације се сагледава кроз информисаност и освешћеност грађана с једне, као и кроз уверења и мотиве с друге стране. Ови аспекти пружају одговор у заинтересованост грађана за партиципирање у решавању проблема загађења ваздуха у Републици Србији. Самим тим, научно откриће пружа основу како се у домену партиципације грађана у решавању овог, али и других еколошких и друштвених проблема кроз примену експлораторно секвенцијалног модела, стварају додатне могућности за интеграцију и извођење закључака приликом истраживања.

Друштвени циљ ове дисертације умногоме је повезан са научним циљевима, те сходно томе тежи да упозна ширу јавност о томе колики допринос кроз истраживања може пружити примена експлораторно секвенцијалног модела, а у конкретном случају кроз истраживање партиципације грађана у решавању проблема загађења ваздуха. Сазнања о могућностима и начину интеграције различитих сегмената истраживачког процеса приликом примене експлораторно секвенцијалног модела у домену партиципације грађања у решавању проблема загађења ваздуха, пружају основ да шира јавност буде упозната са прецизнијим подацима из истраживања, а која могу подстаћи процес партиципације. Кроз емпиријску поткрепљеност, прикупљени подаци из истраживања утврђују домет процеса интеграције закључака, што у даљем кораку омогућава да иновирана научна сазнања имају шири друштвени значај за грађане у Србији. Научни циљеви јасно су окренути ка сазнањима у погледу могућности и домета интеграције кроз све кораке у примени експлоратнорно секвенцијалног модела, а посебно интеграције закључака добијених кроз две етапе истраживања. Наспрам тога, у домену друштвеног циља указује се на разумевање партиципације грађана у решавању проблема загађења ваздуха у Србији, а посебно на јачања интересовања и информисаности са једне и степена развоја њихове свести и спремности за учествовање у процесима кроз које могу утицати на стање животне средини у Србији. Друштвени циљ се огледа у пружању могућности за стварање *јачег* цивилног друштва у Србији у правцу активнијег односа према решавању постојећих проблема у области животне средине. Тиме се пружа шира основа за даљи развој капацитета бројних актера као што су организације цивилног друштва, медији, институције и наравно грађани,

а све са циљем омогућавања дугорочног постизања сарадње и дијалога у решавању нагомиланих проблема.

Хипотетички оквир дисертације

Општа хипотеза: *Употреба експлораторно секвенцијалног дизајна подразумева интеграцију различитих елемената квалитативних и квантитативних метода у циљу добијања поузданих података и закључака. То је својеврстан модел примене мешовитих метода у истраживањима друштвених проблема и појава у политичким наукама, као што је партиципација грађана у решавању проблема загађења ваздуха у Србији.*

На основу опште хипотезе, али и самог предмета истраживања издвојене су и следеће посебне и појединачне хипотезе:

1. Прва посебна хипотеза

Интеграција различитих елемената који су саставни део истраживања, као што су истраживачка питања, планирање, пројектовање, узорковање, прикупљање и обрада података и извођење закључака, могућа је приликом примене квалитативних и квантитативних метода у експлораторно секвенцијалном дизајну.

1.1. Прва појединачна хипотеза

Интеграција различитих елемената могућа је у експлораторно секвенцијалном дизајну и поред постојања стандардних ограничења која карактеришу овај модел мешовитих метода.

1.2. Друга појединачна хипотеза

Приликом реализације истраживања биће интегрисани елементи квалитативне и квантитативне фазе, што ће омогућити да се у потпуности примени експлораторно секвенцијални модел (дизајн) у предвиђеном истраживању.

1.3. Трећа појединачна хипотеза

У експлораторно секвенцијалном моделу могуће је на основу добијених и обрађених података извести закључке из квалитативне и квантитативне фазе истраживања и исте интегрисати у метазакључак.

2. Друга посебна хипотеза

Примена експлораторно секвенцијалног дизајна пружа могућност да се и од квалитативних и од квантитативних метода добију поуздани подаци који ће омогућити извођење јасних закључака на основу истраживања као на примеру партиципације грађана код проблема загађења ваздуха у Србији.

2.1. Прва појединачна хипотеза

Употреба квалитативних истраживачких метода као што су: интервјуи, фокус групе, анализа садржаја, пружају прилику да се сазнају нови ставови учесника истраживања о партиципацији грађана код проблема загађења ваздуха у Србији.

2.2. Друга појединачна хипотеза

Употреба квантитативних истраживачких метода попут: експеримента, различитих врста анкетног истраживања, скала мерења, омогућавају да се добију ставови на већем узорку, а који осликавају став шире популације о партиципацији грађана код проблема загађења ваздуха у Србији.

2.3. Трећа појединачна хипотеза

Примена модела мешовитих метода, као што је модел експлораторно секвенцијалног модела (дизајна) пружа могућност да се добију подаци из којих ће бити изведени јаснији и целисходнији закључци, него што би то пружила истраживања заснованав на примениискључиво квалитативних или квантитативних истраживачких метода у истраживању партиципације грађана код проблема загађења ваздуха у Србији.

3. Трећа посебна хипотеза

Употреба експлораторно секвенцијалног дизајна код партиципације грађана у решавању проблема загађења ваздуха у Србији, представља користан модел примене мешовитих метода за разумевање и других еколошких проблема и процеса партиципације грађана.

3.1. Прва појединачна хипотеза

Примена експлораторно секвенцијалног дизајна пружа могућност да се кроз истраживање појединих еколошких проблема, као што је проблем загађења ваздуха у Србији сазнају детаљнији подаци који могу послужити у бољем разумевању стања са овим еколошким проблемом и пружити неопходне информације које могу подстаћи даљи раст партиципације код грађана у циљу решавања проблема.

3.2. Друга појединачна хипотеза

Бројни еколошки проблеми који годинама постоје на територији Републике Србије недовољно су истражени и о њима шира јавност нема довољне информације када су у питању њихово негативно дејство и утицај на животну средину и грађане.

3.3. Трећа појединачна хипотеза

Наспрам проблема загађења ваздуха који је последњих година постао веома актуелан у Србији, други еколошки проблеми недовољно су истражени, а досадашња истраживања нису се у великој мери базирала на партиципацији грађана у решавању тих проблема.

4. Четврта посебна хипотеза

У протеклих неколико година, деловање различитих актера као што су невладине организације, активисти, медији и научна заједница, подстакло је грађане да се заинтересују за процес партиципације у циљу решавања проблема загађења ваздуха у Србији.

4.1. Прва појединачна хипотеза

Надлежни државни и локални органи, као и други институционални актери годинама нису придавали значај решавању проблема загађења ваздуха, који је већ деценијама било присутан.

4.2. Друга појединачна хипотеза

Деловањем актера као што су организације цивилног друштва, активисти, медији и научна заједница, у последњих неколико година у Србији је у значајној мери дошло до раста интересовања шире јавности о присуству проблема загађења ваздуха и потребама за његовим решавањем.

4.3. Трећа појединачна хипотеза

Савремени видови информисања као што су друштвене мреже и интернет портали, а уз њих и поједине апликације, утицали су у великој мери да се интересовањ код грађана у Србији, али и региону Западног Балкана о проблему загађења ваздуха повећа у односу на период пре 2018. године.

Опис садржаја и структуре дисертације по поглављима

Докторска дисертација Ненад Спасојевића „Експлораторно секвенцијални модел мешовитих метода код партиципације грађана у процени загађења ваздуха у Републици Србији", састоји се из увода, методолошког оквира, осам поглавља и закључка.

У **уводном делу** дисертације представљен је опис сваког од поглавља, уз навођење кључних елемената који су у њима истраживани и представљени. У другом делу уводне целине која носи назив **Методолошки оквир**, наведени су кључни теоријско-методолошки аспекти истраживања у дисертацији. Под тиме се подразумева представљање теоријског одређења, прегледа литературе и кључних појмова, као и заступљеност истраживања и доступност научне грађе у домену теме експлораторно секвенцијалног модела. Затим су представљена истраживачка питања, предмет и циљеви истраживања, хипотетички оквир истраживања, истраживачки део кроз примену метода, научна и друштвена оправданост истраживања у дисертацији.

Прво поглавље дисертације односи се на дефинисање и развој квалитативних метода. Затим се указује у којим друштвеним областима ове методе имају своју примену, посебно у политичким, али и другим друштвено-хуманистичким наукама. Да би се боље разумела примена ових метода, било је неопходно представити неке од најзаступљенијих квалитативних метода и техника које истраживачи користе у последњим деценијама као што су посматрање, интервју, фокус групе, анализа садржаја, студија случаја и друге. На основу класификације квалитативних истраживачких метода, указано је на њихов значај за научна и друштвена сазнања, као и на предности и ограничења у њиховој примени приликом прикупљања података.

У **другом поглављу** истражене су квантитативне методе и њихова примена у политичким наукама, од историјата, дефинисања, развоја и области у којима су заступљене. Предмет анализе била је примена у друштвеним наукама, са освртом на политичке науке. Када је реч о класификацији квантитативних метода пре свега се издвајају анкета и експеримент. Разматране су њихове главне карактеристике и могућности примене у различитим областима друштвених наука. Иако метода експеримента није примењивана у самој дисертацији, она је зарад анализе била објашњења у самом раду. На крају овог поглавља, представљене су предности и ограничења употребе различитих квантитативних истраживачих метода у процесима прикупљања података у друштвеним наукама.

У **трећем поглављу** под називом *Мешовите методе и њихова примена у политичким наукама*, представљена су схватања неких од најзначајнијих аутора и истраживача који су заступали становишта да се применом и комбиновањем различитих квалитативних и квантитативних метода постижу бољи (целисходнији) резултати у истраживањима различитих друштвених појава и процеса. Процес селекције метода у циљу прикупљања података отвара бројна питања и спорења међу истраживачима. Поједини истраживачи фаворизују само квалитативне, а други пак квантитативне. У последњим деценијама долази до све већег броја препорука које иду у правцу подстицања различитих видова комбиновања метода из два претходно анализирана приступа. У том погледу представљени су и проблеми, односно недостаци када се приликом истраживања користе само квалитативне или само квантитативне методе. Тај сегмент анализе односи се на указивање који су то могући недостаци у стицању нових научних сазнања, а које би конципирање истраживања на неком од модела мешовитих метода могло да надомести. Након дефинисања мешовитих метода и дискусије о терминолошком и методолошком одређењу, у овом поглављу фокус је и на класификацији различитих модела мешовитих метода. На основу тога, указаћано је на комплексности коју пружа трећи методолошки талас. Зато су у овом поглављу представљени бројни модели мешовитих метода, а у циљу указивања на предности базирања истраживања на њима у зависности од истраживачког контекста.

Поглавља четири и пет представљају две повезане целине, које се односе на конкретан методолошки моменат дисертације, односно на представљање експолораторно секвенцијалног модела. Тако је у **поглављу четири** ближе представљен експлораторно секвенцијални модел, као један од основних модела мешовитих метода кроз конкретно дефинисање и значај који његова примена има за потребе истраживања друштвених проблема и појава. Представљене су и главне карактеристике овог модела, односно сви предуслови за његову употребу у пракси када се врше истраживања. У истраживању је превасходно коришћена доступна иностранa литература, с обзиром да се на спрском говорном подручју може пронаћи веома *скроман* научни фонд, како о експлораторно секвенцијалном моделу, тако и о другим моделима мешовитих метода. Поред општих карактеристика, анализа овог модела пружила је увиде и у предности које истраживања

базирана на примени овог типа мешовитих метода могу имати за истраживања у друштвеним наукама, али и шире користи за друштво као целину.

У **поглављу пет** истражена је примена експлораторно секвенцијалног дизајна у друштвеним наукама и истраживања бројних друштвених проблема и појава, а посебно када су у питању теме повезане са еколошким проблемима. На основу тога утврђен је значај који овај модел мешовитих метода има за анализу ове врсте проблема. Много значајнији део односи се на указивање на предности примене овог модела за методологију истраживања. Примарни циљ је да се кроз детаљну анализу фокус усмери у правцу главног истраживачког питања дисертације које се односи на могућности и домете интеграције квалитативних и квантитативних метода унутар овог мешовитог модела. У том контексту, указано је на постојеће недостатке у интеграцији различитих елемената, а који се односе и на квалитативну као и на квантитативну фазу у експлораторно секвенцијалном моделу. Ово уједно представља и полазну основу за истраживачки рад у самој дисертацији, тј. примену истраживачког процеса, а која је превасходно омогућила нова научна сазнања о могућностима и дометима процеса интеграције и начина за превазилажење постојећих проблема у том процесу.

Поглавље шест односи се на дефинисање и карактеристике загађења ваздуха као једног од кључних глобалних еколошких питања, а које је у значајној мери присутно и актуелизовано у Републици Србији. Након представљања развоја проблема на глобалном нивоу, представљен је правни оквир, односно регулатива на глобалном, на нивоу Европске уније и на крају на нивоу Србије. Веома важан аспект јесте деловање институција, а од значаја за тему је представљање стања када је процес креирања и усвајања регулативе, те потоње имплементације у питању. Под имплементацијом регулативе се посебно издваја успешност мониторинга квалитета ваздуха и транспарентност у информисању шире јавности на свим нивоима. Како би се разумела целокупна ситуација у контексту развоја и утицаја наведеног проблема, указано је на поједине изворе (актере) који годинама својим деловањем утичу на квалитет ваздуха широм Србије. У последњој целини овог поглавља приказане су негативне последице проблема загађења ваздуха у Србији. Загађење ваздуха има веома негативан ефекат како по грађане, тако и по животну средину, а као и други еколошки проблеми, загађење ваздуха не познаје било какве административне границе.

У претходном поглављу фокус је био на проблему загађења ваздуха и свим његовим аспектима, док се **поглавље седам** односи на сегмент партиципације грађана у Републици Србији, а са посебним освртом на њихово деловање у домену теме загађења ваздуха. У овом поглављу понуђена су објашњења и одговори када је у питању однос грађана у Србији према еколошким проблемима генерално, али и када је реч о домену партиципације у решавању проблема са квалитетом ваздуха. Када се говори о партиципацији у циљу превазилажења проблема загађења ваздуха, мора се истаћи да се ово односи и на формалне и на неформалне видове партиципирања од стране грађана, али и других актера. У периоду од 2019. година, у Србији је дошло до значајнијег раста интересовања грађана за питање квалитета ваздуха. Тренд интересовања за еколошке проблеме у Србији долази са много година закашњења у односу на бројне државе Европе и света. Самим тим, кроз поглавље је пружена и упоредна анализа развоја свести и интересовања у свету и код нас за овај вид савремених проблема. У последњих неколико година, дошло је до значајног раста интересовања грађана у Србији за стање квалитета ваздуха. Из тог разлога, ствара се и потреба за истраживањем разлога који су довели до раста партиципације грађана када је овај еколошки проблем у питању. Поред тога, испитано је и колика је улога различитих актера у подизању нивоа информисања и свести грађана, а самим тим и утицаја на различите видове партиципације. Кроз анализу поглавља шест и седам пружени су неопходни подаци који су послужили као основа за формирање истраживачког поступка што је био део последњег поглавља дисертације.

Кроз **поглавље осам** представљени су резултати истраживања базираног на експлораторно секвенцијалном моделу при испитивању партиципације грађана у решавању проблема загађења ваздуха у Републици Србији. Поглавље започиње са представљањем планиране методологије и истраживачког дизајна, како би се указало на полазне основе у реализацији истраживања. Под тиме се подразумевају елементи као што су коришћене методе, истраживачка питања, поступци реализације, узорци и профили учесника у истраживању. У наставку поглавља интерпретирани су квалитативни закључци из прве фазе спроведеног истраживања. Фокус ових налаза био је на представљању могућности и домета интеграције различитих елемената квалитативне и квантитативне фазе применом експлораторно секвенцијалног модела. Друга целина поглавља односи се на нова сазнања у домену конкретног дела око односа грађана према партиципирању у процесу решавања

проблема са квалитетом ваздуха у Републици Србији. На основу реализованог истраживања, пружени су одговори на бројна истраживачка питања од којих се пошло у самој дисертацији. Закључци истраживања представљају нова научна сазнања о експлораторно секвенцијалном моделу и допринос у домену развоја и примене мешовитих метода.

У **поглављу закључак** представљена су обједињена и кључна разматрања. Сумирањем свих резултата до којих се дошло кроз целокупни научно-истраживачки поступак у овој дисертацији пружају се и одговори на полазна истраживачка питања и постављене хипотезе. Тиме су презентовани финални налази и указано је на нова научна и друштвена сазнања којима ће се пружити основа ка будућим истраживањима применом модела мешовитих метода, а уједно и подршка даљем развоју партиципације јавности у решавању постојећих еколошких и других друштвених проблема у Србији.

Методологија истраживања у дисертацији

У овој дисертацији примењене су квалитативне и квантитативне методе ради стицања нових научних сазнања о могућностима и дометима интеграције ових метода кроз истраживање које је конципирано на експолораторно секвенцијалном моделу. Овај модел пружио је и недостајућа сазнања у домену уверења грађана која их мотивишу на учествовање у решавању проблема загађења ваздуха у Србији. Прецизније, примењене су методе: анализа садржаја, интервјуи и анкета.

Прва истраживачка фаза односила се на примену, грубо посматрано, методе анализе садржаја. Прецизније, у питању је анализа секундарних података, дата кроз систематски преглед литературе (научне и стручне публикације, стратешка и законодавна документа и др.).

Квалитативна метода интервју примењена је у првој фази експолораторно секвенцијалног модела истраживања. У овом делу истраживачког рада, циљ је био прикупљање и интерпретирање сазнања о различитим сегментима теме квалитета ваздуха, али и односа различитих актера према овом проблему на локалном нивоу у Србији. Кроз перспективу ставова и мишљења учесника интервјуа – активиста и представника организација цивилног друштва у Србији који делују у области теме квалитета ваздуха, као и са њом повезаним темама, прикупљени су кључни подаци за даљи развој истраживачког

поступка и нових научних сазнања. Учесници у интервјуима су препознати као активни чланови заједнице који *посредују* између грађана и институција на локалном нивоу и подстичу дијалог у циљу решавања проблема квалитета ваздуха. Теме и ставови који су интерпретирани у закључку квалитативне фазе истраживања послужили су као основа за даљи развој истраживања.

Другу фазу истраживања чинила је примена квантитативне методе, односно анкете, која је дизајнирана на основу на квалитативне фазе. Кроз реализацију прве фазе и извођења закључака формиран је квантитативни инструмент који је усмерио реализацију даљег истраживања. Анкетирање је урађено на стратификованом пригодном узорку (испитаници су случајно узорковани из постојећих база испитаника које агенција поседује). Узорак је био балансиран по полу, старости и регионима, како би прецизно осликавао демографску структуру становништва. Настојало се укључивању ставова подједнаког броја испитаника из свих крајева Србије (изузев Косова и Метохије), како би спречили доминацију одговора из појединих средина. Питања у анкетном инструменту формирана су на основу анализе резултата, односно путем издвојених закључака из прве (квалитативне) фазе.

Подаци добијени анкетом су обрађени кроз неке од стандардних статистичких показатеља као што су просеци, проценти, корелације. Зарад добијања детаљнијих увида, примењена је анализа варијансе и анализа табела контигенције (пропорције и *chi-square* тест), као основне технике статистике закључивања.

Приликом реализације предвиђених истраживања посебна пажња је била посвећена поштовању етичности и заштите података учесника који су учествовали у истраживањима. Сви подаци добијени кроз процес истраживања су доступни искључиво истраживачу. Учесници у истраживању потписивали су протоколе о информисаној сагласности (учесници интервјуа), пружајући одобрење да њихови ставови буду коришћени за потребе истраживања. С друге стране, од учесника у анкетном истраживању били су неопходни само основни демографски подаци попут пола, година, региона и средине у којој живе, као и финансијског статуса домаћинства у ком живе и степена образовања. Наведене информације су, дакле, саставни део већине истраживања која се реализују у Србији и оне ни на који начин не угрожавају приватност и интегритет учесника у истраживању. Поверљивост података је обезбеђена и кроз чување транскриптованог материјала у посебном фолдеру у који је увид имао само аутор истраживања.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

У погледу остварених резултата до којих се дошло у самој дисертацији, као кључни се могу издвојити следећи конкретни налази и доприноси:

Прво, анализа је показала да појединачна примена различитих квалитативних и квантитативних метода има својих неспорних предности, али и ограничења и недостатака. Њихова појединачна употреба је од значаја у циљу доласка до нових научних и друштвених сазнања, али неретко и недовољна, што је јасно указало на значај комбиновања ових метода, како би се адекватно одговорило на постављена истраживачка питања и хипотезе, што је кроз реализовано истраживање у дисертацији и потврђено.

Друго, реализацијом истраживања утврђени су јасни домети интеграције квалитативне и квантитативне фазе у истраживању које је конципирано на експлораторно секвенцијалном моделу. Домет интеграције остварује се, у конкретном случају у међуфази приликом креирања квантитативног инструмента, као и у инференцијалној фази, односно приликом извођења метазакључака.

Треће, конкретним истраживањем утврђени су и други домети мимо тачака интеграције у међуфази и метазакључку. Конкретно, у фази концептуализације интеграција не постоји у правом смислу те речи, већ је пре свега реч о допунском карактеру који се огледа кроз креирање истраживачког питања. Наиме, међуфаза и концептуализација квантитативне фазе су узајамно повезане, а интеграција у етапи концептуализације се дефинише као вид наставка интеграције из међуфазе у којој је формиран квантитативни инструмент. У фази анализе не може се говорити о интеграцији услед примене различитих техника обраде података из две различите групе. Међу две фазе у анализи не постоји интеграција, већ се издваја међусобно допуњавање како би се пружило потпуније тумачење резултата и дошло до нових релевантних научних сазнања.

Четврто, реализација истраживања која је конципирана на експлораторно секвенцијалном моделу довела је у међуфази до формирања посебног квантитативног инструмента у виду партиципативно еколошког упитника – ПЕУ, чиме се потврђује значај и могућности примене овог модела мешовитих метода за истраживања еколошких проблема. Овако креиран инструмент представља шаблонски упитник, који уз одређене тематске модификације, пружа могућност универзалне примене у будућим истраживањима

партиципације грађана на различитим нивоима у вертикалној организацији власти, од локалне заједнице, општина и градова, до регионалног и ширег националног нивоа.Такође, његова универзалност се огледа и у могућностима широке примене када су различите научне области у питању, као и могућност примене у појединачним анкетним истраживањима или шире као саставни део квантитативне фазе у комбинованим истраживањима.

Пето, анализа различитих научних и стручних извора указала је на озбиљност распрострањености проблема загађења ваздуха, односно нарушеног квалитета ваздуха широм Републике Србије. Емпиријски налази потврдили су полазне претпоставке, указујући да су размере овог еколошког проблема веће него што су грађани тога свесни, нарочито када је реч о последицама по здравље, које се истовремено издваја као један од кључних фактора који обликују степен њихове забринутости.

Шесто, истраживање је показало да су актери цивилног сектора, у првом реду организације цивилног друштва, активисти, медији и други, имали неспоран допринос у информисању јавности и утицају на њихову свест о проблему загађења ваздуха. Ипак, посматрано генерално и парцијално на основу детаљног истраживања, оцена домета деловања наведених актера може се оценити медијалном, односно делимично значајном, чиме се полазне претпоставке о њиховом високом утицају нису у потпуности потврдиле.

У најширем смислу, *научни допринос* овог истраживања огледа се у проширивању и продубљивању постојећих и стицању нових научних сазнања у области политичких наука, а посебно методологије политичких наука, као и еколошке безбедности и еколошке политике. Конкретно посматрано, у домену методологије политичких наука, допринос се тиче домета интеграције различитих чинилаца који чине саставне делове истраживања конципираног на експлораторно секвенцијалном моделу. Посебно се издваја креирање квантитативне фазе истраживања и ближе дефинисано, инструмента за потребе квантитативне фазе истраживања, али и интерпретација метазакључака из двеју одвојених фаза истраживања. Овај допринос се превасходно односи на испитивање и утврђивање потенцијалних могућности и домета интеграције приликом примене експлораторно секвенцијалног модела у изучавању различитих друштвених феномена.

О експлораторно секвенцијалном моделу, као једном од основних модела мешовитих метода у научној литератури постоји грађа различитих аутора, али у фонду

изостаје већи допринос у оном делу који се тиче интеграција елемената приликом примене овог модела. Реализацијом овог истраживања пружен је допринос у виду даљег употпуњавања научног фонда о значају примене мешовитих метода, односно различитих модела који практикују комбиновање квалитативних и квантитативних истраживачких метода за потребе научних и друштвених сазнања. Примена овог модела је анализирана и кроз допринос који његова употреба може имати у разумевању еколошких проблема, попут загађења ваздуха који представља и предмет истраживања. Еколошки проблеми, међу којима се загађење ваздуха свакако издваја као један од *најдоминанантнијих* савремених еколошких изазова, захтевају додатна истраживања из угла утицаја на шире друштвено деловање у циљу њиховог решавања. Од значаја за будућа истраживања је и развој инструмента који омогућавају дубље разумевање контекстуалних фактора који подстичу грађанску партиципацију у решавању еколошких проблема.

Друштвени допринос овог истраживања је у анализи нивоа заинтересованости грађана за решавање проблема загађења ваздуха у Србији кроз различите облике партиципације и грађанског активизма. Применом експлораторно секвенцијалног модела, истраживање показује релевантност овог приступа за стицање нових научних и друштвених сазнања о проблему загађења ваздуха, посебно имајући у виду да се овај модел у домаћој и иностраној литератури ретко користио у истраживањима из области животне средине. Као модел мешовитих метода, он омогућава дубље разумевање ставова, мотива и спремности грађана да учествују у решавању еколошких проблема. Истраживање ће посебно указати на степен заинтересованости грађана за активно учешће у решавању проблема загађења ваздуха, а добијени резултати могу послужити као основа за даље јавно заговарање, развој грађанске партиципације и јачање активизма цивилног друштва. Поред тога, значај истраживања огледа се и у подстицању већег интересовања грађана за друге еколошке проблеме у Србији и њихово активније укључивање у процесе доношења одлука у различитим областима животне средине.

Закључак Комисије

На основу анализе коју је урадила Комисија, закључује се да докторска дисертација кандидата Ненада Спасојевића, „*Експлораторно секвенцијални модел мешовитих метода код партиципације грађана у процени загађења ваздуха у Републици Србији*” представља

целовит, оригиналан, методолошки утемељен научно-истраживачки рад. Тема докторске дисертације је актуелна, научно релевантна, а посебно са аспекта методологије политичких наука, еколошке безбедности и јавних, пре свега еколошких политика. Њен додатни друштвени допринос огледа се и у потенцијалу за шире разумевање друштвених и еколошких изазова у Републици Србији.

Дисертација потврђује да кандидат располаже адекватним научно-истраживачким приступом у своме раду, те да одабир теме указује на опредељеност за истраживање актуелних друштвених и еколошких проблема. Додатно, кандидат је показао опредељеност ка истраживању савремених методолошких тешкоћа у интеграцији унутар мешовитог приступа, чиме се ухватио у коштац са веома захтевним подухватом комбиновања две различите групе метода. Одабрана тема дисертације у складу је са досадашњим научним интересовањима кандидата, односно темама које је обрађивао у својим научним радовима, као и кроз друштвени ангажман у цивилном сектору.

Докторска дисертација је конципирана и написана на систематичан начин, уз јасно истакнуто теоријско утемељење, методолошку доследност и примену научне интердисциплинарности, чиме се омогућава сагледавање истраживачког проблема из више ракурса. Кандидат је остварио постављене истраживачке циљеве, емпиријски проверио полазне хипотезе и прикупљену грађу аналитички обрадио, а добијене резултате критички интерпретирао и повезао са релевантним теоријским и емпиријским сазнањима до којих је дошао у истраживању.

Кандидат је детаљно образложио историјски развој различитих метода, теоријски их поткрепио, а посебан допринос је у истицању праксе, односно предности и ограничења у њиховој примени приликом истраживања у различитим друштвеним и пре свега политичким наукама. Кандидат је надаље представио методолошке дилеме које су на таласу методолошког догматизма изнедриле трећи методолошки талас. Указујући на значај комбиновања метода из квалитативног и квантитативног приступа, кандидат је детаљно представио главне одлике трећег методолошког таласа, као и бројне типологије модела и њихове кључне одлике.

Посебну вредност дисертације Комисија истиче у погледлу реализације истраживања које се базира на експлораторно секвенцијалном моделу мешовитих метода. Реализовано истраживање показује да кандидат поседује висок степен способности у

примени различитих квалитативних и квантитативних метода у прикупљању и обради емпиријских података. Такође, реализавано истраживање показује висок степен спремности кандидата да се прихвати истраживачког подухвата и да координисано реализује већи број етапа и учесника у истраживању, што представља генерални изазов када су у питању истраживања која се базирају на неком од модела мешовитих метода.

Остварени резултати истраживања представљају иновативан и релевантан научни допринос у проучавању предмета истраживања, односно испитивања могућности и изазова у примени експлораторно секвенцијалног модела мешовитих метода. Посебна вредност истраживања је у сагледавању примене овог модела и могућности и домета интеграције елемената квалитативне и квантативне фазе. Нарочито значајан научни допринос је из угла праксе, односно примене овог модела у истраживањима у друштвеним и хуманистичким наукама. С друге стране, друштвени допринос истраживања огледа се у пружању основе за даље заговарање системског приступа решавању проблема загађења ваздуха у Републици Србији. У том смислу, истраживање нуди увид у досадашње деловање организација цивилног друштва у Републици Србији у овој области, али и указује на могућности за унапређење њиховог будућег ангажмана, посебно кроз јачање партиципације грађана и креирања дијалога у троуглу цивилно друштво – грађани – институције, а све у циљу ефикаснијег и систематичнијег решавања овог еколошког проблема.

Обим и разноврсност коришћене литературе сведоче да је кандидат темељно и систематски приступио предмету истраживања у дисертацији и да је на адекватан начин прикупио релевантне изворе, чиме се, поред свега претходно наведеног, додатно потврђује оцена Комисије о адекватној методолошкој утемељености истраживања.

На основу анализе и критичке оцене докторске дисертације, Комисија једногласно закључује да је докторска дисертација кандидатана Ненада Спасојевића, „Експлораторно секвенцијални модел мешовитих метода код партиципације грађана у процени загађења ваздуха у Републици Србији" написана у складу са првобитно усвојеном пријавом и одобрењем Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду. На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, Комисија оцењује да докторска дисертација представља самостално научно дело, те су се у складу са тим стекли сви неопходни услови за њену јавну одбрану. Комисија предлаже Наставно-научном већу

Факултета политичких наука Универзитета у Београду да усвоји Реферат и да кандидату Ненаду Спасојевићу одобри јавну одбрану докторске дисертације.

У Београду,

9. новембар 2026. године

Комисија:

проф. др Саша Мијалковић, редовни професор,
Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

проф. др Срђан Благојевић, редовни професор, Универзитет одбране, Војна академија
научни сарадник, Универзитет одбране, Институт за стратегијска истраживања

проф. др Веран Станчетић, ванредни професор,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

др Марко Вујић, доцент,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

др Петар Матић, научни сарадник,
Институт за политичке студије, Београд